

ปรัชญาการศึกษากับการเรียนรู้ของมนุษย์ The Philosophy studies with human learning

ผศ.ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ*

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องปรัชญาการศึกษากับการเรียนรู้ของมนุษย์ พบว่า การศึกษาเกี่ยวกับปรัชญา มีความสัมพันธ์กันอย่างมากระหว่างปรัชญาทั่วไปช่วยให้ความกระจ่างแก่การศึกษาได้ และวิธีการทางปรัชญาช่วยให้นักศึกษาดำเนินทางการศึกษารัดกุมและชัดเจนขึ้น โดยเหตุนี้ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์และพิจารณาการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุม ให้เข้าใจถึงแก่น ถึงเหตุผล ความสำคัญ และความสัมพันธ์ต่างๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่อง และมีความหมายต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาปรัชญาการศึกษา อาจศึกษาโดยอาศัยปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท และปรัชญาการศึกษาจะเดินตามปรัชญาแม่บทนั้น แต่อีกแนวทางหนึ่งถือว่า เมื่อมีการศึกษาจึงมีปรัชญาการศึกษาเกิดขึ้น การศึกษาในแนวหลังจึงมุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจกับจุดหมายและวิธีการทางการศึกษาเป็นหลักสำคัญ โดยพิจารณาองค์ประกอบหลายๆ ด้าน ในปัจจุบันแนวคิดที่สองนี้เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น นอกจากนั้นการศึกษาทางปรัชญาการศึกษา เป็นแนวคิดค้นเป็นหัวข้อหรือกลุ่มความคิดแต่ละกลุ่ม ก็ได้ ซึ่งทุกแบบจะมีคุณค่าในเชิงของการตั้งคำถาม ทำให้เกิดความพอใจ ขจัดความไม่สอดคล้อง หาภาพรวม และหาแนวคิดกิจกรรมใหม่ๆ ให้กับวงการศึกษาระดับ

คำสำคัญ: ปรัชญาการศึกษา, การเรียนรู้

Abstract

The study of philosophy studies with human learning found that the study of philosophy is the relationship dramatically. The general philosophy helps to clarify the content of the educational philosophy and how it enables the implementation of educational concise and clear. The study of philosophy is the relationship dramatically. The general philosophy helps to

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

clarify the content of the educational philosophy and how it enables the implementation of educational concise and clear. With this philosophy, the study is an attempt to analyze and. Criticism and consider carefully studied all aspects fundamentally important to understand the core reason and relationships. Clearly, there is a continuous and meaningful to human social and environment.

The study educational philosophy may be studied by a common philosophy and a master of philosophy of education to follow the philosophy master. Another When the educational philosophy and education are happening. In the rear is focused on understanding the goals and how education is the main priority with regards to the various elements. In the second concept is beginning to receive more attention. In addition, the study of philosophy is the concept of a topic or idea that every individual can be valuable in terms of questioning resulted in a satisfactory eliminate inconsistencies overview and ideas for new activities to the field of education at all levels.

Keyword; philosophy studies, human learning

๑. ความนำ

มนุษย์กับการศึกษาถือว่าเป็นของคู่กัน การศึกษาทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตัวมนุษย์เองให้ต่างไปจากสัตว์ทั่วไป เพราะการศึกษาก็คือการฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม^๑ เมื่อการศึกษามีความจำเป็นต่อมนุษย์เช่นนี้ มนุษย์จึงพยายามศึกษาค้นคว้าหาคุณค่าให้กับชีวิตอย่างไม่เคยหยุดยั้งตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ผลของการศึกษาของมนุษย์นี้เอง ทำให้มนุษย์ค้นพบสิ่งต่างๆ มากมาย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็คือบรรดาศาสตร์หลากหลายสาขาที่เราพากันศึกษากันในปัจจุบัน

ความต้องการความรู้หรือประสบการณ์ชีวิตในรูปแบบต่างๆ ทำให้มนุษย์ดิ้นรนไขว่คว้าหาในสิ่งที่ตนต้องการอยากจะรู้ เมื่อรู้แล้วก็ถือว่าเป็นประสบการณ์ของชีวิต คำว่า "ประสบการณ์" ของชีวิตนี้เองคือผลที่ได้จากการศึกษาของมนุษย์ ฉะนั้นเมื่อมนุษย์สงสัยใฝ่การศึกษาในศาสตร์สาขาต่างๆ นั้นก็หมายความว่ามนุษย์ได้นำตนเองเข้าสู่พรมแดนของ

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๔.

ปรัชญาคือกระบวนการอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่างๆ นั่นเอง แต่กระบวนการเรียนรู้ปรัชญาในเชิงรูปแบบของการศึกษานั้นจะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงามขึ้น

การจัดการศึกษาจะเป็นไปในรูปแบบที่พึงประสงค์คือความเจริญงอกงามของบุคคลในทุกด้านได้ นักการศึกษาจะต้องเข้าใจปัญหาขั้นพื้นฐานทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาในทางปรัชญา เป็นต้นว่า การจัดการศึกษาอย่างไรมนุษย์จึงจะได้รับสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด นี่เป็นปัญหาในทางคุณวิทยา และนักการศึกษาควรจะเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับปัญหาในทางญาณวิทยาว่า ความรู้คืออะไร และมนุษย์ควรจะเรียนรู้ได้อย่างไร ตลอดทั้งปัญหาในทางอภิปรัชญาว่า อะไรคือความเป็นจริงสูงสุดของชีวิต และความเป็นจริงนั้นมีธรรมชาติเป็นอย่างไร ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทางปรัชญาที่นักการศึกษาจะต้องศึกษาทำความเข้าใจให้ชัดเจนเพื่อเป็นหลักประกันในการจัดการศึกษาให้ถูกทางและเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน

การหาคำตอบในทางปรัชญานั้นจะช่วยให้ได้คำตอบในทางการศึกษา แต่ถ้าปราศจากคำตอบในทางปรัชญา นักการศึกษาคงจะอยู่ในความสับสนมีดমনอย่าง **มาร์เจอร์ไชท์ส** กล่าวไว้ว่า **ศิลปแห่งการศึกษานั้นจะไม่สามารถบรรลุถึงความแจ่มชัดอย่างสมบูรณ์ในตัวเองได้ หากขาดหลักปรัชญา**^๒ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ในการจัดการศึกษานั้น ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงการพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์และของโลก ตลอดจนพูดถึงค่านิยมอันพึงประสงค์ต่างๆ อันเป็นปัญหาในทางปรัชญาได้ ดังนั้น นักการศึกษาที่แท้จริงจะต้องเข้าใจเนื้อหาและวิธีการของปรัชญาด้วย เพราะจะช่วยให้ นักการศึกษาได้แนวทางที่จะนำไปใช้ในการวางแผนจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบอย่างชัดเจน และสมเหตุสมผล เป็นความจริงอย่างที่ **บรูแบชเชอร์** กล่าวไว้ว่า **ปรัชญาพยายามร่างแผนที่ของจักรวาลและตำแหน่งของมนุษย์ในแผนที่นี้ เมื่อมีแผนที่อย่างนี้ในมือ การวางแผนจัดการศึกษาก็ควรจะง่ายขึ้นด้วย**^๓

ข้อความที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ปรัชญากับการศึกษามีความสัมพันธ์แบบจะแยกกันไม่ออก กล่าวคือปรัชญาช่วยวางรูปแบบให้กับการศึกษา และยังช่วยสร้างภาพรวมที่สมบูรณ์และกลมกลืนให้กับเป้าหมาย และเทคนิคทางการศึกษา^๔ โดยปรัชญาได้ทำหน้าที่เชื่อมโยงวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้เป็นระบบ เพราะปรัชญาจะทำหน้าที่วิเคราะห์ความคิดและภาษาทางการศึกษาให้ชัดเจนแจ่มแจ้งขึ้น เช่น ปรัชญาช่วยวิเคราะห์ความหมายของคำว่า เอกภาพทางการศึกษา การปลูกฝังความคิด และ ความเสมอภาคทางการศึกษา เป็นต้น การ

^๒ จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธปรัชญาการศึกษา, (เลย : เลยปริ้น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ ศักดา ปรากฏ์ประธานพร, **ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๓๘.

วิพากษ์หรือวิเคราะห์ความหมายทางการศึกษาเหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของปรัชญาที่จะช่วยให้การจัดระบบทางการศึกษาให้เข้ากับธรรมชาติของผู้เรียนได้ดีและสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นปรัชญาจึงเปรียบเสมือนหางเสือที่คอยประคองประครองการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่พึงประสงค์กล่าวคือความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน

ความหมายและความสำคัญของปรัชญาการศึกษา

คำว่า “ปรัชญาการศึกษา” เป็นการนำเอาศาสตร์ ๒ ศาสตร์ คือ ปรัชญา + การศึกษา มาประยุกต์เข้าด้วยกัน อันหมายถึงการนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา^๕ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการค้นหาวิธีทางในการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา และเพื่อที่จะทำให้การศึกษา ตลอดจนเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ดำเนินไปสู่ความเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

จากการให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาข้างต้น จะได้เห็นว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและความเป็นอยู่ของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์จะเจริญขึ้น หรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ สิ่งหนึ่งที่มนุษย์จะได้รับคือการศึกษา นักการศึกษาจะต้องคิดว่าทำอย่างไรการจัดการศึกษาจึงจะเหมาะสมกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ เพื่อที่จะให้มนุษย์ได้รับประโยชน์จากการศึกษามากที่สุด และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ด้วย

ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาแขนงหนึ่งของปรัชญาประยุกต์ เนื่องจากปรัชญาการศึกษาได้นำเอาแนวคิดของปรัชญาบริสุทธิ์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดระบบการศึกษา เพื่อสร้างจุดมุ่งหมายของการศึกษาและการค้นคว้าหาความจริงให้กับการศึกษาต่อไป หน้าที่หลักของปรัชญาการศึกษาคือการมุ่งแสวงหาความเข้าใจในเรื่องของการศึกษาโดยตลอดและอย่างทั่วถึง แล้วตีความหมายออกมาเป็นความคิดรวบยอด อันจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นระบบ เช่น การเลือกเป้าหมายหลักของการศึกษา นโยบายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาจะรวบรวมการค้นพบต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด และตีความเกี่ยวกับการค้นพบเหล่านั้น ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจนำมาประยุกต์ใช้โดยตรงกับการศึกษาโดยปราศจากการตรวจสอบตามแนวปรัชญา ก่อน ปรัชญาการศึกษาจึงแตกต่างจากปรัชญาทั่วไปตรงที่ปรัชญาการศึกษาจำกัดขอบเขตเฉพาะเรื่องปัญหาทางการศึกษาเท่านั้น

จากความหมายของคำว่า “ปรัชญา” และ “การศึกษา” ข้างต้น ถ้านำทั้งสองศัพท์มารวมเข้ากันแล้ว จะมีความหมายอย่าง ซึ่งจะกล่าวโดยสังเขปดังนี้^๖

^๕ กิตติมา ปรีดีติติก, *ปรัชญาการศึกษา เล่ม ๑*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐), หน้า ๗๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน.

ปรัชญาการศึกษา เป็นปรัชญาประยุกต์ เพราะนำเอาแนวความคิดทางปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนสอน ตลอดจนเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ด้วย

ปรัชญาการศึกษา คือทัศนคติและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาโดยระบบโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนและบุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษายึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนานักเรียนหรือให้การศึกษาทั้งหมดนั้นให้สมเหตุสมผลและให้ใช้ได้ผลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ปรัชญาการศึกษา คือการนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา

เมื่อได้ศึกษาความหมายของปรัชญาข้างต้นแล้วจะมองเห็นความสำคัญระหว่างปรัชญากับการศึกษานั้นคือเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง กล่าวคือมนุษย์จะเจริญขึ้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ สิ่งหนึ่งที่มนุษย์จะได้รับคือการศึกษา นักการศึกษาจะต้องเสมอว่าทำอย่างไรจึงจะจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ได้ เพื่อที่จะให้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาให้ได้มากที่สุด และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วย ในทำนองเดียวกันนักปรัชญาก็ได้สนใจปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา และพยายามศึกษาองค์ประกอบของการศึกษาอย่างถ่องแท้ เช่น ครู เด็ก การจัดการหลักสูตร และการสอน ตลอดจนการจัดสถานที่ศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นตามจุดประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อความเจริญของกวมดังกล่าว

๒. ลักษณะทั่วไปของปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาถือว่าเป็นปรัชญาประยุกต์แขนงหนึ่งที่มีลักษณะนำเอาทฤษฎีหรือแนวความคิดของปรัชญาบริสุทธิ์ไปผสมผสานในการประยุกต์ใช้กับศาสตร์ด้านการศึกษาเป็นผลนำไปสู่การทดลองและการปฏิบัติให้เกิดผลในลักษณะการวิเคราะห์หรือการตีความทางการศึกษาให้ชัดเจนในเชิงของการปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในการจัดการศึกษาแต่ละแขนงให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมนั้นๆ สาเหตุที่ต้องนำปรัชญาประยุกต์มาใช้ทางการศึกษาก็เพราะว่าไม่มีศาสตร์หรือการศึกษาสาขาใดสมบูรณ์แบบยังต้องคิดค้นหาวิธีหรือค้นหาคำตอบต่อไปเรื่อยๆ เช่น การศึกษาปัจจุบันยังมีปัญหาอยู่มากจึงมีการคิดค้นหาทฤษฎีทางการศึกษาที่จะมาใช้ให้เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลดีขึ้น การคิดในขอบเขตทางศาสนาก็เรียกว่าปรัชญาศาสนา ถ้าคิดในขอบเขตการเมืองก็เป็นปรัชญาการเมือง หรือถ้าคิดในขอบเขตทางวิทยาศาสตร์ก็เรียกว่าปรัชญาวิทยาศาสตร์ ลักษณะของปรัชญาประยุกต์จึงมีลักษณะเด่นเฉพาะศาสตร์แตกต่างกันไป

ปรัชญาการศึกษาที่เช่นกันกับปรัชญาประยุกต์อื่นๆ ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ นั่นคือ มีลักษณะทั่วไปที่ควรนำมาศึกษาดังนี้^๗

๑) ปรัชญาการศึกษามีลักษณะเป็นปรัชญาเชิงความจริง (speculative) ในแง่ของการแสวงหาสาระที่จะสร้างทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ สังคม และโลก โดยการจัดระเบียบวินัย และตีความข้อมูลที่ขัดแย้งทั้งหลายจากการวิจัยทางการศึกษาและทางพฤติกรรมศาสตร์

๒) ปรัชญาการศึกษามีลักษณะเป็นปรัชญาบัญญัติ (prescriptive) หรือบางทีเรียกว่าบรรทัดฐาน (normative) ในแง่ของการชี้เฉพาะถึงเป้าหมายหลักของการศึกษาที่การศึกษาควรมีและวิถีทางที่ควรใช้

๓) ปรัชญาการศึกษามีลักษณะเป็นปรัชญาวิเคราะห์ (analytic) ในแง่ของการทำให้ข้อความของปรัชญาเชิงความจริง และปรัชญาบัญญัติกระจ่างขึ้น ปรัชญาแบบนี้จะช่วยตรวจสอบเหตุผลของความคิดทางการศึกษา องค์ประกอบของความคิดอื่นๆ และวิถีทางที่ทำให้ความคิดบิดเบือนหรือหายไป เพราะความคิดนั้นไม่รัดกุมพอ โดยจะทดสอบความมีเหตุผลของความคิดรวบยอด และความไม่เพียงพอของความจริง แต่ที่สำคัญก็คือพยายามที่จะทำความเข้าใจในความหมายของคำต่างๆ ที่ใช้ในทางการศึกษา เช่น อิสรภาพ (freedom) การปรับตัว (adjustment) ความเจริญงอกงาม (growth) ประสบการณ์ (experience) ความต้องการ (need) และความรู้ (knowledge) เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะที่สำคัญของปรัชญาการศึกษาทั้ง ๓ ประการข้างต้น จะเห็นว่าปรัชญาการศึกษาต้องการทำหน้าที่ในการตีกรอบแนวความคิด หรือทฤษฎีที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อวางจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา โดยที่นักการศึกษาอาศัยประโยชน์จากเนื้อหาและวิธีการของปรัชญา ในการกำหนดเป็นแผนที่ หรือภาพรวมๆ ของการศึกษา ตลอดจนวิพากษ์และวิเคราะห์แผนที่หรือภาพรวมนั้น จนมองเห็นขั้นตอนในการจัดการศึกษาได้อย่างมีระบบและอย่างสมเหตุผล ดังที่ กอดเฟร ทอมสัน ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเราพยายามที่จะพิจารณาการศึกษาโดยตลอดแล้วพยายามที่จะให้ได้ความคิดที่จะลงร่องรอยเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดนั้น ให้สมเหตุผลสมผลและให้ใช้ได้ผลให้มากที่สุด นั่นแหละ คือปรัชญาการศึกษา^๘

^๗ สุวิน ทองปั้น, *ปรัชญาการศึกษา*, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๕), หน้า ๙.

^๘ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, *พุทธปรัชญากับการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๒.

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาทุกอย่างได้นำเอาความรู้ทางปรัชญามาใช้ในการตีความเพื่อให้จัดการศึกษาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งพอจะกล่าวโดยสังเขปดังนี้^๙

๑) ในการตั้งจุดหมายของการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยหลักปรัชญาในการพิจารณาตีความในบางอย่าง เช่น ถ้าความมุ่งหมายของการศึกษาต้องการให้ผู้ศึกษามีชีวิตที่ดี คำจำกัดความของชีวิตที่ดีก็จะมาจากหลักปรัชญาซึ่งได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันว่าจะนำปรัชญาใดมาใช้ได้บ้าง

๒) อาศัยความรู้ทางปรัชญาในการตีความหมายของคำว่ามนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์เพื่อจะรู้วามมนุษย์เป็นอย่างไร มีธรรมชาติอย่างไร มีความแตกต่างระหว่างบุคคลแค่ไหนและจะจัดการศึกษาให้แก่มนุษย์แบบใดจึงจะดี

๓) อาศัยปรัชญาในการศึกษาเกี่ยวกับสังคม ธรรมชาติ และลักษณะของสังคมเพื่อจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสังคมที่เรามีชีวิตอยู่

๔) อาศัยวิธีการทางปรัชญาบางอย่าง เช่น การพิจารณาตัดสินคุณค่าความดี ความงามของปรัชญามาใช้ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าทางการศึกษา เป็นต้น

๓. ประเภทของปรัชญาการศึกษา

เพื่อความเข้าใจง่ายต่อการเรียนปรัชญาการศึกษา จึงแบ่งประเภทปรัชญาการศึกษาออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ ปรัชญาการศึกษาแบบเก่า กับปรัชญาการศึกษาาร่วมสมัย

ปรัชญาการศึกษาแบบเก่า คือปรัชญาการศึกษาที่เป็นแม่แบบของปรัชญาการศึกษาทั้งหลาย แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มย่อย คือ

๑) **ปรัชญาการศึกษาจิตนิยม** ปรัชญาการศึกษาจิตนิยมเป็นสายปรัชญาที่เชื่อว่าความจริงสูงสุดเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตมากกว่าวัตถุ นักปรัชญาสาขานี้จะให้ความสำคัญกับจิตมาก จึงทำให้มองโลกในแง่ของจิตมากกว่าโลกแห่งวัตถุ ถึงแม้ว่าเราจะมองเห็นวัตถุหรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวเรา และเราก็สามารถสัมผัสได้ทางประสาทสัมผัส เช่น แม่น้ำ ภูเขา ทะเล เป็นต้น นักปรัชญากลุ่มจิตนิยมเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงการจำลองมาจากความจริงที่เป็นนามธรรม^{๑๐} เท่านั้น ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรามองเห็น และสัมผัสได้นั้น เป็นเพียง เงาของความจริง ส่วนความจริงอันสูงสุดก็คือโลกแห่งจิต หรือโลกแห่งมโนคติ โลกแห่งจิตกับ

^๙กิตติมา ปรีดีติลล, **อ้างแล้ว**, หน้า ๗๘.

^{๑๐}ความจริงที่เป็นนามธรรมในที่นี้ หมายถึง **โลกแห่งความจริง** หรือ **โลกแห่งจิต** ซึ่งเป็นออสสารและไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แต่สามารถสัมผัสได้ด้วยเหตุผลหรือด้วยจิต และเป็นโลกที่ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ทั้งยังเป็นต้นตอของสรรพสิ่ง พลาโต เรียกโลกนี้ว่า **โลกแห่งแบบ** (the world of Form)

โลกแห่งวัตถุแยกกันอยู่คนละที่ ส่วนการที่จะเข้าถึงโลกแห่งความจริงนั้น ต้องอาศัยการศึกษาเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างโลกทั้งสอง

แนวความคิดด้านการศึกษาตามทัศนะของปรัชญาจิตนิยม คือการถ่ายทอด ประเพณีวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และการศึกษาไม่ต้องไม่เป็นไปเพื่อ ทำลายประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนั้น การศึกษาตามทัศนะของปรัชญาจิตนิยม จะต้องทำให้คนรุ่นหลังยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม การศึกษาในแนวจิตนิยมนี้จะเน้นที่การพัฒนาทางด้านจิตใจ และ สติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ สถาบันการศึกษาจะเป็นที่ส่งเสริมกิจกรรมทางด้านสติปัญญา ส่งเสริม การพัฒนาทางด้านคุณธรรม ศิลธรรม ศิลปะ การวินิจัยคุณค่าที่แท้จริงของคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมและเข้าใจตนเอง อิสระและความรับผิดชอบในแต่ละบุคคลรวมทั้งผู้เรียน สามารถควบคุมตนเองได้

๒) ปรัชญาการศึกษาสังคมนิยม ปรัชญาสายนี้เป็นปรัชญาที่มีพื้นฐานความเชื่อ ว่า ความแท้จริงคือวัตถุที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส และเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ตาม ธรรมชาติ ส่วนวิธีการศึกษาหาความจริงนั้นต้องใช้การสังเกต การสัมผัส และยึดในกฎ ธรรมชาติ ดังนั้นความเชื่อและแนวทางในการแสวงหาความรู้ จึงมีลักษณะเป็นวิธีการทาง วิทยาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ และเป็นสายปรัชญาที่เป็นต้นกำเนิดของวิทยาศาสตร์^{๑๑} ผู้เป็นต้น คิดปรัชญาสังคมนิยมคือ อาริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญากรีก

ส่วนด้านการศึกษาตามทัศนะของปรัชญาสังคมนิยมคือ สอนให้ผู้เรียนได้รู้ความจริง ตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ เพราะว่าทุกสิ่งเราสัมผัสในชีวิตประจำวันนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง ดังนั้นการศึกษาก็คือการเรียนรู้ตามสภาพที่เราเผชิญอยู่ เมื่อเป็นอย่างนี้การศึกษาต้องสอนให้ ผู้เรียนรู้จักวิธีการแก้ไขปัญหาตามที่เรสัมผัสในชีวิตประจำวัน โดยการเน้นวิธีการทาง วิทยาศาสตร์ หรือยึดกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเพื่อเป็นหลักในการแสวงหาความรู้และความจริง อย่างเช่นสถานที่ศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และคุ้นเคยกับสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ เป็นอยู่ตามระเบียบและกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นของจริง หรือเข้าถึง ความจริงตามธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม

๓) ปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยม ปรัชญานี้ถือว่าโลกแห่งความจริงคือโลก แห่งประสบการณ์ ซึ่งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความจริงตามทัศนะ ประสบการณ์นิยมมีลักษณะเป็นกระบวนการไหล (flux) ต่อเนื่องกันไปตามกระแสเหตุการณ์ เพราะว่าประสบการณ์ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือความ จริงหนึ่งอาจเป็นที่ยอมรับในเวลาหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมาก็ได้ แต่ในขณะที่

^{๑๑}ไวไล ตั้งจิตสมคิด, *ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ* อ่างโน สุวิน ทองปิ่น, อ่างแล้ว,

ไม่มีความเป็นจริงใดที่จริงกว่า ก็ต้องยอมรับความจริงนั้นไว้ก่อน ความจริงในขณะนั้นนั่นเอง ถือว่าเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์ และประสบการณ์ตามความหมายของปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยม หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์กระทำ คิด ตามความรู้สึก และรวมไปถึงการคิดใคร่ครวญ การลงมือกระทำ ผลที่เกิดตามมา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้กระทำ และการเรียนรู้อย่างถ่องแท้ในสิ่งนั้นๆ เมื่อกระบวนการทั้งหมดเหล่านี้เกิดขึ้นครบถ้วนแล้วจึงเรียกว่าประสบการณ์ ซึ่งมีลักษณะยึดหยุ่น ไม่ตายตัว

การศึกษาตามที่ศนะของประสบการณ์นิยม ก็ต้องไม่มีจุดหมายที่กำหนดตายตัวลงเช่นกัน เพราะว่าโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการอยู่เสมอ สิ่งที่มีคุณค่าสำหรับคนหนึ่งในขณะหนึ่งอาจจะไม่ดี หรือไม่มีคุณค่าสำหรับคนอีกคนหนึ่งในอีกขณะหนึ่งก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยมจึงเห็นว่า การเรียนในโรงเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอันต่อเนื่องนี้ ด้วยวัตถุประสงค์ของการเรียนแต่ละครั้งก็เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง เมื่อแก้ปัญหาได้แล้ว ก็เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาอีกอย่างไม่รู้สิ้นสุด ซึ่งปัญหาใหม่แต่ละปัญหาล้วนแต่มีลักษณะของตัวเองที่ต้องการลักษณะการเรียนการสอนที่เหมาะสมต่อสถานการณ์นั้นๆ ดังนั้นจุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยมจึงมีว่า "วัตถุประสงค์ทั่วไปของการศึกษาคือการศึกษาเพิ่มขึ้นอีก" ซึ่งหมายความว่า การเรียนรู้ที่ได้รับในแต่ละครั้งจะเป็นวิถีทางให้เกิดความรู้ใหม่ ซึ่งจะเป็วิถีทางให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ต่อไปอีกอย่างไม่รู้วันสิ้นสุด

๔) **ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม** ตามที่ศนะเป็นปรัชญาที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านคนที่มิวิถีชีวิตอยู่ภายใต้กฎของสังคมหรือผู้อื่นเป็นผู้กำหนดให้ เช่น ต้องปฏิบัติตามกรอบประเพณี กฎหมาย และค่านิยมต่างๆ เป็นต้น ทั้งที่เบื่อแสนเบื่อ ก็ต้องจำใจกระทำตาม เพราะกลัวสังคมจะลงโทษ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมเชื่อว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับเสรีภาพ มนุษย์ต้องใช้เสรีภาพนั้นอย่างเต็มที่ ถ้ามนุษย์ไม่ใช้เสรีภาพก็แสดงว่ามนุษย์ไม่มีค่าของความเป็นมนุษย์เลย ฉะนั้นมนุษย์ต้องหันกลับไปดูที่ตัวเองว่า จริงๆ แล้วเราต้องการอะไร แล้วเลือกสิ่งที่ตนเองต้องการที่จะทำ ไม่ใช่ดำเนินชีวิตตามกระแสของสังคมหรือเป็นทาสของคนอื่น มนุษย์คือเสรีภาพ มนุษย์ต้องดำเนินไปในทิศทางที่ตัวเองต้องการ ไม่มีใครที่จะสามารถเข้ามาก้าวก่ายบิบบังคับและบงการวิถีชีวิตของมนุษย์ได้ มนุษย์จึงไม่อาจถูกล้อมกรอบด้วยกฎหรือวินิจฉัยของสังคม เพราะเขาไม่ใช่เครื่องจักรของสังคม แต่เขาเป็นมนุษย์ที่มีอิสรภาพในทุกย่างก้าว

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมมองในด้านการศึกษาว่า การพัฒนามนุษย์อย่างเต็มที่ คือการให้มนุษย์รู้จักใช้เสรีภาพในการเลือกและให้ความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง การศึกษาต้องให้มนุษย์เข้าใจตนเอง เข้าใจโลก และให้ความสำคัญของการมีอยู่

การศึกษาจะต้องช่วยให้มนุษย์สามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างชาญฉลาด^{๑๒} และกล้าที่จะตัดสินใจเลือกตามเสรีภาพและความสามารถแห่งตน ทั้งนี้ก็เพราะว่าแนวปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม สนับสนุนให้ปัจเจกชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนจะต้องเป็นไปในลักษณะเอาผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง มิใช่เอาผู้สอนเป็นจุดศูนย์กลาง และการจัดหลักสูตรให้ผู้เรียนจะต้องเป็นหลักสูตรที่ไม่ตายตัว หรือไม่ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจ หลักสูตรต้องเปิดให้มีวิชามากๆ เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้อย่างอิสระและอย่างกว้างขวางที่สุด และวิชาที่สอนต้องให้ผู้เรียนตระหนักถึงเสรีภาพของมนุษย์ เพื่อที่จะไม่ต้องตกอยู่ภายใต้การบีบบังคับของสังคม และที่สำคัญที่สุดจะต้องเป็นหลักสูตรที่ครูและผู้เรียนร่วมมือกัน เพื่อให้ได้ประโยชน์และตรงกับความต้องการของผู้เรียนด้วย

ปรัชญาการศึกษาพร้อมสมัย คือปรัชญาสมัยใหม่ที่ยึดเอาปรัชญาการศึกษาแบบเก่ามาปรับปรุงประยุกต์ใช้ในการศึกษามีอยู่ ๔ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

๑) **ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม** ปรัชญาตามทัศนะนี้ เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการเรียนการสอนแบบเดิมๆ ที่เน้นแต่เนื้อหา สอนแต่ท่องจำ ตัดขาดผู้เรียนออกจากสังคม โดยไม่คำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนแต่เพียงด้านสติปัญญาเท่านั้น แนวคิดหลักของการศึกษาแบบพิพัฒนาการคือ การศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้ครบทุกด้านมิใช่พัฒนาเฉพาะด้านสติปัญญาเท่านั้นให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น ผู้เรียนจะต้องพร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถปรับตัวได้อย่างดี กระบวนการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญพอๆ กับเนื้อหา และถือว่าเรื่องของปัจจุบันมีความสำคัญมากกว่าอดีตและอนาคต^{๑๓} ด้วยเหตุนี้การปฏิรูปการศึกษาตามทฤษฎีปรัชญาพิพัฒนาการนิยมจึงได้ชื่อว่า **หนทางก้าวหน้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมและสังคม (progressive road to culture)**^{๑๔}

ตามทฤษฎีปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยมมองว่า การจัดการศึกษาจะต้องให้การศึกษาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม อาชีพ และสติปัญญา ควบคู่กันไปตามความสนใจ ความถนัด และลักษณะพิเศษของผู้เรียนควรได้รับความสนใจและได้รับการส่งเสริมให้มากที่สุด สิ่งที่เรียนที่สอนควรเป็นประโยชน์สัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และสังคมของผู้เรียนให้มากที่สุด คือการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองและสังคมเพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ผู้เรียนจะต้องรู้จักแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ หรือพูดอีกอย่างหนึ่งปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยมสอนให้คนพร้อมที่จะ

^{๑๒} ศักดา พรารงค์ประทานพร, **ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน**, อ่างแก้ว, หน้า ๑๔๓.

^{๑๓} ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๘๒.

^{๑๔} สุวิน ทองปั้น, **อ่างแก้ว**, หน้า ๘๗.

ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นต่อไป และพร้อมที่จะสร้างสิ่งใหม่ๆ ให้กับสังคมด้วย

๒) **ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยม** ปรัชญาสายนี้ไม่เห็นด้วยกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่กลับไปเน้นการยึดถือแบบอย่างที่ดีงามอันเป็นนิรันดรซึ่งเป็นคุณค่าเดิมที่เน้นการพัฒนาการด้านเหตุผล จนได้ชื่อว่า **หนทางที่จะย้อนกลับไปสู่วัฒนธรรมอันดีงามในอดีต (regressive road to culture)**^{๑๕} ลัทธินี้ถือว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะใช้ความคิด สามารถที่จะใช้เหตุผลมาตัดสินสิ่งต่างๆ ได้ ซึ่งความสามารถอันนี้ในสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ไม่มีและทำไม่ได้ และมนุษย์ได้ใช้ความคิดและเหตุผลตลอดเวลาที่ดำรงชีวิตอยู่ ส่วนความรู้ที่เขาคิดว่าได้มาจากการคิดหาเหตุผล ซึ่งความสามารถในการคิดหาเหตุผลมีติดตัวมาแต่กำเนิด ส่วนเรื่องความดีความงามนั้น นิรันตรนิยมเชื่อว่าการพัฒนาความดีของแต่ละคนไม่ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมหรือสิ่งแวดล้อม หากจะต้องอาศัยวินัยในตนเอง และยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม^{๑๖}

ส่วนด้านการศึกษาปรัชญาลัทธินี้เสนอว่า ควรจะจัดการศึกษาในลักษณะที่ส่งเสริมให้พลัทธิธรรมชาตคือสติปัญญาพัฒนาได้เต็มที่ ถ้าสติปัญญาได้รับการขัดเกลาและพัฒนาอย่างดีแล้ว มนุษย์ก็จะทำอะไรได้อย่างมีเหตุผลเสมอไป เป้าหมายของการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณสมบัติในเชิงของสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์นี้เองเป็นหลักสำคัญ ซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้^{๑๗}

(๑) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของเหตุผลและสติปัญญา

(๒) มุ่งพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์ให้ดีขึ้น สูงขึ้น สมบูรณ์ขึ้นเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

(๓) เมื่อมนุษย์มีเหตุผลกันทุกคน การศึกษาในทุกแห่งทุกสถานที่จึงเหมือนกันเป็นสากล เพราะว่าหน้าที่ของการศึกษาก็คือ การแสวงหาและการนำมาซึ่งความรู้อันเป็นนิรันดร เป็นสากลและไม่เปลี่ยนแปลง

(๔) การศึกษามุ่งให้คนรู้จักคิดและเข้าถึงความเป็นจริงอันเป็นแก่นแท้ และไม่เปลี่ยนแปลง เพราะการศึกษาไม่ใช่การลอกเลียนแบบชีวิตแต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต

(๕) การศึกษามุ่งพัฒนาความมีเหตุผล เพื่อให้คนมีเหตุผลและใช้ความมีเหตุผลนี้ อยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาจึงควรเน้นการพัฒนาความ มีเหตุผลและจะต้องรู้จักใช้วิธีการแห่งปัญญา

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕.

^{๑๖} กิติมา ปรีดีติติก, **ปรัชญาการศึกษา เล่ม ๑**, อ่างแก้ว, หน้า ๗๖.

^{๑๗} สุวิน ทองปั้น, อ่างแก้ว, หน้า ๙๗.

๓) **ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม** ปรัชญากรุปนี้ยึดเอาสาระ หรือเนื้อหาที่เป็นแก่นของสิ่งต่างๆ เป็นสำคัญ และเนื้อหาที่สำคัญต้องเน้นเนื้อหาที่มาจากมรดกทางวัฒนธรรม เป็นแบบแผน หรือเป็นกฎเกณฑ์เป็นมาตรฐานในการตัดสิน ส่วนความรู้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้รับความสำคัญน้อยกว่าความรู้ที่อยู่ในอดีต ปรัชญาสารัตถนิยมจัดอยู่ในกลุ่มอนุรักษนิยม (conservative view) จนได้ชื่อว่า **หนทางกลับไปสู่วัฒนธรรมแบบอนุรักษ** (a conservative road to culture)^{๑๔} เพราะมีการยึดเอาแนวความคิดในอดีตเป็นแบบแผนในการตัดสิน ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงก็ต้องยึดเอาเนื้อหาเดิมเอาไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด

จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวความคิดของปรัชญากรุปสารัตถนิยมคือ การถ่ายทอดมรดกทางด้านวัฒนธรรมและค่านิยมไว้ เพราะแบบแผนและวัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ได้ผ่านการพิจารณากลับกรองมาแล้วหลายยุคว่าเป็นของดี เหมาะสม เราจึงควรเรียนรู้ให้เข้าใจ จดจำและรักษาเอาไว้ เมื่อถ่ายทอดมรดกทางด้านวัฒนธรรมเช่นนี้แล้ว วัตถุประสงค์ที่ติดตามมาก็คือการสืบทอดวัฒนธรรมเอาไว้กับคนรุ่นหลังๆ อีกต่อหนึ่ง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นก็เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้คงของเดิมเป็นหลักสำคัญ เราอาจสรุปจุดมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวปรัชญาสารัตถนิยมได้ ดังนี้^{๑๕}

(๑) ให้การศึกษาในสิ่งที่ป็นเนื้อหาสาระ (Essential subject-matter) อันได้จากมรดกทางวัฒนธรรม

(๒) ให้การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต

(๓) อารงรักษาสิ่งต่างๆ ในอดีตเอาไว้

นอกจากนี้ปรัชญาสารัตถนิยมยังมุ่งการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีระเบียบ วินัย ทำงานหนัก ใช้สติปัญญาให้มาก และรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคมไว้ด้วย และเมื่อพิจารณาตามเนื้อหาหรือจุดมุ่งหมายของปรัชญาลัทธินี้แล้วจะเห็นได้ว่าคูลุมทั้งระดับใหญ่คือสังคมและระดับบุคคลพร้อมกันไป

๔) **ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม** กรุปนี้เป็นปรัชญาร่วมสมัยกันกับปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม และมีแนวคิดมาจากปรัชญาเดียวกันคือประสบการณ์นิยม ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้ จะมุ่งเน้นในเรื่องของอนาคตของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือการจัดการศึกษาจะเน้นให้เด็กเติบโตเป็นคนดี หรือเป็นคนที่มีความคิดรอบด้านแล้วยังมุ่งให้มีการช่วยสร้างสังคมในอนาคตด้วย นั่นคือการศึกษาแบบปฏิรูปนิยมนี้จะช่วยสร้างสังคมใหม่ขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ปฏิรูปนิยมจึงกลายเป็นเครื่องมือของบุคคลผู้หวังที่จะปฏิรูปสังคม

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

^{๑๕} ไพฑูรย์ สินลารัตน์, อ้างแล้ว, หน้า ๖๔-๖๕.

เพราะปรัชญาปฏิรูปนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่เข้ากับระบบสังคมปัจจุบันได้ดีและในขณะเดียวกันก็พยายามให้การศึกษาเป็นตัวพยากรณ์อนาคตได้ด้วย

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมได้วางหลักด้านการศึกษาไว้ว่า การศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อการปรับปรุงพัฒนา และสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ดีและเหมาะสมขึ้น ดังนี้^{๒๐}

(๑) การศึกษาต้องมุ่งสร้างสังคมใหม่ด้วยการปฏิรูปสังคม และการจัดการศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคมในอนาคต ไม่ใช่สังคมปัจจุบัน

(๒) การศึกษาจะต้องช่วยแก้ปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่

(๓) การศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อการส่งเสริมในการพัฒนาสังคมโดยตรง

(๔) การศึกษาต้องมุ่งสร้างระเบียบใหม่ของสังคมจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่

(๕) การศึกษาจะต้องสร้างระเบียบใหม่ที่ดีกว่าให้กับสังคมและวิธีการสร้างระเบียบนั้นจะต้องอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย

(๖) การศึกษาจะต้องให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเอง เมื่อพิจารณาดูการวางหลักของการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม จะเห็นว่าปรัชญาสาขานี้จะเน้นอนาคต คือจะวางเป้าหมายสังคมในอนาคต แล้วใช้การศึกษาเป็นตัวปฏิรูปสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าใช้การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างสังคม เพราะวัตถุประสงค์หลักของการศึกษา ก็คือการส่งเสริมให้สถาบันการศึกษามีบทบาทในการปฏิรูปสังคม เพื่อใช้การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างสังคมใหม่ที่มีความเสมอภาค และความเป็นธรรมมากขึ้น

๔. ประโยชน์ของปรัชญาการศึกษา

ประโยชน์หรือคุณค่าของปรัชญาการศึกษามีหลายประการด้วยกัน คือ

๑) **ปรัชญาการศึกษาช่วยในการตั้งคำถามที่ลึกซึ้ง** ปรัชญาการศึกษามีหน้าที่ที่มีคุณค่าอยู่ก็คือ การตั้งคำถาม นักปรัชญาการศึกษาหรือการเรียนปรัชญาการศึกษา คือการตั้งข้อสงสัยต่อแนวคิดและกิจกรรมต่างๆ ของการศึกษาว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ทำไมจึงทำอย่างนี้มีเหตุผลอะไร สิ่งที่ทำอยู่ได้ผลเพียงไร ปัญหาที่ทำอยู่มีอะไรอีกบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร และสาเหตุเหล่านั้นเป็นสาเหตุที่แท้จริงหรือเปล่า เป็นต้น

๒) **ปรัชญาการศึกษาช่วยให้เกิดความเข้าใจ** การศึกษาปรัชญาการศึกษา จะช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจต่อแนวคิด และกิจกรรมทางการศึกษาที่เป็นอยู่ชัดเจนขึ้น การตั้งคำถามดังข้อที่ ๑ นั้นจะนำมาซึ่งความกระจ่างและเข้าใจในข้อที่ ๒ นี้ คุณค่าในข้อนี้ อยู่ที่การทำความเข้าใจในเหตุผลที่เราทำสิ่งหนึ่งอยู่ เช่น เราอบรมให้เด็กเชื่อฟังครูบาอาจารย์นั้นเราทำเพื่ออะไร เรามีเหตุผลอะไร เราทำตามๆ กันไปหรือเราทำเพราะเราเห็นเหตุผลของสิ่งนั้นชัดเจนแล้ว นอกไปจากนี้ ปรัชญาการศึกษายังช่วยจัดความกำกวมในการศึกษาให้น้อยลง

^{๒๐} สุวิน ท่องปิ่น, อ่างแล้ว, หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

ด้วย เช่นที่ว่าเรียนรู้นั้นคืออะไร อบรมอย่างไร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้กระจ่างขึ้น

๓) **ปรัชญาการศึกษาช่วยขจัดความไม่สอดคล้องต้องกัน** มีความขัดแย้งหรือความไม่สอดคล้องต้องกันอยู่เสมอในวงการศึกษา เช่น จุดมุ่งหมายต้องการเสริมสร้างประชาธิปไตย แต่บทเรียนบอกว่าต้องเชื่อฟังครูทุกอย่างโต้แย้งครูไม่ได้ หรือหลักสูตรมุ่งพัฒนาความสามารถและความสนใจเฉพาะบุคคล แต่ไม่เปิดโอกาสให้เด็กเลือก สิ่งเหล่านี้มีมากและพบเห็นเสมอในการศึกษา นักปรัชญาการศึกษาหรือคนที่อบรมทางการศึกษาจะต้องมองปัญหานี้ให้ชัด และขจัดความขัดแย้งกันเองนี้ให้ได้ การศึกษาจึงจะดำเนินไปด้วยดี

๔) **ปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้เห็นภาพรวม** ปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญต่อกันของแนวคิดและกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษา ดังที่มีคนพูดว่าเราควรที่จะเห็นป่าทั้งหมดและรู้จักต้นไม้แต่ละต้นพอควร ไม่ใช่รู้จักแต่ต้นไม้เพียงต้นเดียว ปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพของการศึกษาทั้งหมด

๕) **ปรัชญาการศึกษาช่วยเสนอแนวคิดใหม่** จากการตั้งปัญหา หาภาพรวม ทำความชัดเจนและขจัดความกำกวมต่างๆ นั้น แล้วย่อมเป็นการง่ายที่จะเสนอแนวคิดและแนวทางใหม่ ปรัชญาการศึกษาจึงจะช่วยเสนอแนวคิดและกิจกรรมใหม่ๆ ให้กับวงการการศึกษาได้โดยง่าย ประโยชน์หรือคุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่เห็นได้โดยง่ายและชัดเจน ส่วนคุณค่าอื่นๆ เช่น ปรัชญาการศึกษาช่วยในการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา ช่วยให้การสอนและการบริหารการจัดการศึกษาดีขึ้น หรือมีความหมายดีขึ้นนั้น ก็เป็นคุณค่าปลีกย่อยที่เห็นได้โดยชัดเจนเช่นกัน

๕. บทสรุป

การศึกษากับปรัชญามีความสัมพันธ์กันอย่างมาก โดยเนื้อหา ปรัชญาทั่วไปช่วยให้ความกระจ่างแก่การศึกษาได้ และวิธีการทางปรัชญาที่ช่วยให้การศึกษาดำเนินทางการศึกษารัดกุมและชัดเจนขึ้น โดยเหตุนี้ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์และพิจารณาดูการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุม ให้เข้าใจถึงแก่น ถึงเหตุผล ความสำคัญ และความสัมพันธ์ต่างๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่อง และมีความหมายต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาปรัชญาการศึกษา อาจศึกษาโดยอาศัยปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท และปรัชญาการศึกษาจะเดินตามปรัชญาแม่บทนั้น แต่อีกแนวหนึ่งถือว่า เมื่อมีการศึกษาจึงมีปรัชญาการศึกษาเกิดขึ้น การศึกษาในแนวหลังจึงมุ่งเน้นไปที่การทำทำความเข้าใจกับจุดหมายและวิธีการทางการศึกษาเป็นหลักสำคัญ โดยพิจารณาองค์ประกอบหลายๆ ด้าน ในปัจจุบันแนวคิดที่สองนี้เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น นอกจากนั้นการศึกษาทางปรัชญาการศึกษา เป็นแนวคิดค้นเป็นหัวข้อหรือกลุ่มความคิดแต่ละกลุ่ม ก็ได้ ซึ่งทุกแบบจะมีคุณค่าในเชิงของการ

ตั้งคำถาม ทำให้เกิดความพอใจ ขจัดความไม่สอดคล้อง หาภาพรวม และหาแนวคิดกิจกรรมใหม่ๆ ให้กับวงการศึกษาระดับ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑) หนังสือ :

กิติมา ปรีดีดีลิก. **ปรัชญาการศึกษา เล่ม ๑.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐.

จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ. **เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธปรัชญาการศึกษา.** เลย : เลยปริน, ๒๕๕๔.

จิตรกร ตั้งเกษมสุข. **พุทธปรัชญากับการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๕.

พระธรรมปิฎก. **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๓๙.

ศักดิ์ ปรางค์ประทานพร. **ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

สุวิน ทองปั้น. **ปรัชญาการศึกษา.** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๕.

ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์. **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

1) Book :

Barnett, George. **Philosophy and Educational Development.** Houghton Mifflin Company, 1996.

Brown, L.M.. **General Philosophy in Education.** N.Y. : McGraw-Hill, 1966.

Cahn, Steven M.. **The Philosophical Foundation of Education.** New York : Harper and Row, 1970.

Fletcher, Basil A.. **A Philosophy for the Teacher.** London : Oxford University Press, 1961.

F.E. Schumaker. **Small Is Beautiful.** Harper torchbooles, 1973.